

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חיי שרה תשע"ט¹

עפרון ולבן - צביעות ואהבת כסף

כשנחסרה אות משמו של עפרון, הפסיד עפרון עולמות שלמים שהיו יכולים להיות תלויים בו, ועתה הם אינם תלויים בו.

ולא רק אות משמו הפסיד עפרון, אלא פרשה שלמה הפסיד! אם היה עושה חסד עם אברהם ושרה - פרשה שלמה בתורה היתה כתובה לזכותו של עפרון, לספר על צדקותו ונדיבותו לבו, שזכה לגמול חסד עם אברהם אבינו ושרה אמנו. אבל עפרון מעדיף כסף על פני עשיית חסד עם אברהם ושרה, ולכן במקום פרשה שלמה לזכותו, כתובה בתורה פרשה שלמה בגנותו, שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה (רש"י שם). "איש רע עין... חסר יבאנו". יש לו פרשה של קמצן ושל רע עין.

חשבון הנפש - לא להיות כעפרון

אנו צריכים לשאול את עצמנו, אם אנו לא הולכים לפעמים בדרך הזאת, שבעד הנאות עולם הזה אנו מוותרים על עולמות רוחניים שלמים. כל אחד יבחן את עצמו, אם לא קורה לפעמים, שבעד כל מיני הנאות עוה"ז הוא מפסיד דברים שיכולים היו לזכות אותו ביותר עוה"ב. אם יש לו הזדמנות ללמוד והוא לא לומד, או לדקדק יותר במצוות וכד', והוא לא עושה כן בגלל עניני עולם הזה, מי יודע כמה עוה"ב הוא מפסיד.

ה"חפץ חיים" בדק ומצא, שאדם יכול להוציא מפיו כמאתים מילים בדקה; וממילא, אם הוא לומד תורה, הוא יכול לקיים כמאתים מצוות עשה בדקה! ("תורת הבית" פרק ב') מי יודע כמה פעמים ביטלנו כמה מאות מצוות עשה. צריך לעשות חשבון הנפש על זה. הגר"א בסוף כל שנה היה עושה חשבון, ויצא לו שדקות ספורות בלבד ביטל תורה במשך כל השנה. זה הגר"א. כמה ביטול תורה יש לנו, או שאר דברים שביטלנו? ....

ה"יסוד ושורש העבודה" מזהיר מאד על מצות ישיבה בסוכה, שלא לצאת מהסוכה שלא לצורך, ולא להתעכב מחוץ לסוכה שלא לצורך, אלא לסיים מהר מה שצריך לסיים ולחזור מיד לסוכה, כי בכל שהות שאדם שוהה מחוץ לסוכה הרי הוא מפסיד מאות אלפי מצוות עשה של 'בסוכות תשב'. ומה יענה ליום הדין? ... ("יסוד ושורש העבודה" שער י"א פרק י"ב).

כך צריך להיות גם בדברים אחרים. זהו חשבון שכדאי תמיד לעשות בכל דבר ודבר.

מתי אוהב לבן הארמי לרוץ?

בהמשך הפרשה אנו פוגשים "צדיק" נוסף. גם הוא היה יכול לזכות לפרשה שלמה שמדברת בשבח, אבל בגלל תאות הממון שלו - הוא זוכה להיפך הגמור. "זוכה לפרשה

רע עינו של עפרון, ותוצאותיו

התורה מספרת: "וישמע אברהם אֵל עֶפְרוֹן, וַיִּשְׁקַל אֶבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת" (בראשית כג, טז).

מה פירוש "וישמע אברהם אֵל עֶפְרוֹן, וַיִּשְׁקַל לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף...? הרי עפרון כלל לא רצה כסף! "אֶרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוּ מֵהָיָה חֲשׂוֹבָה? לְכֻלּוֹם! אֲלֵא הִנֵּחַ אֶת הַמְכָר, וְאֶת מִתְךָ קְבוּרָה" (רש"י שם, טז). עפרון ויתר א"כ על התשלום המגיע לו!

אלא שאברהם שומע לא רק עם האזניים. הוא שומע גם עם השכל. אם עפרון נוקב בסכום מוגדר - "אֶרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים מֵהָיָה חֲשׂוֹבָה" (רש"י שם, טז). אברהם מבין שזה הסכום שעפרון רוצה לקבל. לכן, "וישמע אֵל עֶפְרוֹן" - אל הרצון האמיתי של עפרון - "וישקל אֶבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת".

וכשעפרון כבר "מתגמש" ומסכים לקבל כסף, אז זה עד הסוף! "נטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין, שנאמר: 'עבר לסחר', שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים, שהן קנטרין" (רש"י שם). ערכם של הקנטרין הוא פי מאה (!) ממטבע רגילה של שקל, בזמן התורה (עי' בכורות נ, א). והנה, מצד הדין, כשאומרים מחיר, מתכוונים למטבע המקובלת באותו מקום שבו התבצעה העסקה, ואם עומדים בחברון, אז הכונה היא למטבעות של חברון, לא של מקום אחר. אבל זה הוא עפרון. כשהוא כבר לוקח, הוא לוקח בהידור. "שקלים גדולים, שמתקבלים בכל מקום". שלא תהיה לו בעיה, אם ירצה להוציא אותם במקום אחר.

עפרון מדבר על "לתת" לאברהם, אבל באמת הוא רוצה לקבל. חז"ל אמרו על עפרון: "נִבְהַל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵינָי, וְלֹא יָדַע כִּי חָסֵר יְבִאָנוּ" (משלי כח, כב). "נִבְהַל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵינָי - זה עפרון, שהכניס עין רעה בממונו של צדיק; וְלֹא יָדַע כִּי חָסֵר יְבִאָנוּ - שחֲסַרְתּוֹ הַתּוֹרָה נֶאֱוָר" (ב"ר נח, ט), שבכל הפרשה נכתב 'עפרון' מלא, ובסופה נכתב חסר - 'עפרן' (בראשית כג, טז). [נציין עוד בעל הטורים (שם), ש'רע עין' בגימטריא - ארבע מאות; וכן 'עפרן' בגימטריא - ארבע מאות (וכן הביא רש"י בדה"א טז, יא). שבגלל ארבע מאות שקל כסף שנטל 'רע עין' זה מאברהם, חסרתו התורה וא"ו ונקרא 'עפרן'].

וצריך להבין: איזה מין עונש הוא זה לעפרון, שחֲסַרְתּוֹ הַתּוֹרָה נֶאֱוָר? וכי אכפת לעפרון איך יכתב שמו בתורה? התשובה היא, שאות נוספת בתורה איננה סתם עוד טיפת דיו של הסופר. בכל אות בתורה רמוזים תְּלֵי תְּלֵים של הלכות, ועולמות רוחניים לאין מספר תלויים בה. וא"כ,

לכן עצמו סותר אותה. כשלבן מזמין את אליעזר לביתו (לאחר שנוכח לראות שיש ברשותו נזמים וטבעות יקרים), אומר לבן לאליעזר: "למה תעמד בחוץ, ונאנכי פניתי הפיית ומקום לגמלים" (שם כד, לא). ממה פניתי הפיית? - מעבודה זרה (רש"י שם). אין תרפים אצלי בבית. הבית שלי הוא "גלאט כשר", ואתה יכול להתארח בו.

מה קורה כאן? כיצד סילק לבן מביתו את התרפים החשובים לו כל כך, שפכה טרח אחר כך לחפש אותם ולהשיבם אליו?

התשובה היא, שבראש סולם הערכים של לבן לא עומדת האמונה (ולו אמונת ההבל שלו), אלא הכסף! כסף חשוב בעיני לבן יותר מן התרפים. ולכן, כאשר אמונתו בתרפים מתנגשת עם הערך של "כסף" - הכסף מעל הכל, והוא מוכן לזרוק את אלהיו מן הבית כדי להכניס אליו אדם עשיר. ברגע שיש נזמים וטבעות - אין אלהים. זורקים אותם החוצה. בשביל לרדוף אחרי יעקב - העבודה זרה היא תירוץ טוב. אבל כשיש גם כסף בתמונה - הכסף קודם לכל.

הרי שגם לבן, במקום לקבל פרשה בתורה לזכותו, איך הוא מכניס אורחים וגומל חסד לאברהם ליצחק ולרבקה, במקום זה הוא זוכה לפרשה בתורה שמדברת בגנותו. והכל בגלל תאוות הממון שלו.

כסף - שיקול רציני אצל לבן גם כשעושים שידוך עם צדיק

אליעזר בא ומציע למשפחתה של רבקה חתן נפלא - את יצחק אבינו. מה אליעזר מספר להם על החתן המיועד? הוא לא מספר שיצחק נעקד על גב המזבח. כנראה שהוא מבין, שאת האנשים האלה פרט כזה לא כ"כ מעניין. הוא מספר שיש לאבא שלו גמלים וחמורים (ע"י שם כד, לה). או, זה מעניין! גמלים וחמורים זה מעניין. אבל נעקד על גבי המזבח, זה לא כ"כ מעניין.

כמדומני אומרים, שלכן כשאליעזר מדבר אל אברהם, הוא אומר: "אולי לא תאכה האשה ללקח אֶחָבִי" (שם, ה). "אולי" - כתוב עם וא"ו. לעומת זאת אח"כ, כשהוא מספר על כך ללבן ובתואל, כתוב: "נאמר אֶל אֲדָנִי, אֲלֵי לֹא תִלְךָ הָאִשָּׁה אֶחָבִי". "אלי" - בלי וא"ו. למה בלי וא"ו? מביא רש"י מחז"ל: "אלי כתיב. בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם: בני ברוך ואתה ארור⁴, ואין ארור מדבק בברוך". והשאלה ידועה⁵: למה נרמז ענין זה דווקא כאן, כשאליעזר חוזר ומספר את הדברים לפני לבן ובתואל. והרי לכאורה המקום המתאים יותר לרמז לענין זה הוא בפעם הראשונה, כשאליעזר מדבר עם אברהם, שהרי משאלה זו היתה מופנית כלפי אברהם, ולא כלפי לבן ובתואל.

יש שתירצו, שבהתחלה אליעזר באמת הביין שבתו אינה מתאימה ליצחק. אבל כשהוא רואה איזה מחותנים אברהם מקבל, הוא אומר לעצמו: אם אלה יכולים להיות מחותנים לאברהם, אז למה לא אני?... גם אני יכול להיות מחותן לאברהם!⁶

גם אחר כך, כשלבן מקבל את יעקב כחתן, במקום לשמוח על חתן כזה שה' שלח לו, שאין כדוגמתו, הוא

שלמה המדברת בגנותו.

כשלבן שומע על אליעזר עבד אברהם שהגיע לארם נהרים ומחפש מקום לינה - "ויִרְךָ לְבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵינַי... וַיֹּאמֶר: בּוֹא בְרוּךְ ה'! לְמָה תַעֲמֹד בַּחוּץ, וְנֹאנְכִי פְנִיתִי הַבַּיִת וּמְקוֹם לְגַמְלִים" (בראשית כד, כט-לא). לכאורה - צדיק כמו אברהם אבינו. אברהם רץ לקראת אורחים (שם יח, ב), וגם הצדיק הזה רץ לקראת אורחים. רק שמע שלידי המעיין עומד אדם המחפש מקום להתאכסן בו, ומיד הוא רץ להזמין אותו לביתו.

אבל האמת היא, שלא רצון לקיים מצנת הכנסת אורחים הוא שגרם ללבן לרוץ אל אליעזר. הסיבה האמיתית לריצתו של לבן היא אחרת לגמרי. "וַיְהִי כִּפְרָאת אֶת הַנְּזִים וְאֶת הַצְּמִידִים עַל יְדֵי אֶחָתוֹ, וּקְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי רַבֵּקָה אֶחָתוֹ לְאִמֹר כֹּה דָבַר אֱלֹהֵי הָאִישׁ - וַיָּבֵא אֶל הָאִישׁ" (שם כד, ל). "למה רץ ועל מה רץ? - ויהי כראות את הנזים. אמר: עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממונו" (רש"י שם, כט). אם לא היה רואה את הנזים ואת הצמידים שנתן אליעזר לרבקה, לא היה לבן רץ לקראת האורח. איש אחד מחפש מקום ללון? - שיישן בשדה, על יד הבאר. אבל אם יש לו נזמים וצמידים, זה כבר ענין אחר. איש כזה צריך להכניס הביתה.

במקום שתהיה ללבן פרשה בתורה, איך הוא גומל חסד לקרובים שלו - ואברהם הרי היה קרובו - הוא "זוכה" לפרשה שמדברת בגנותו, על תאות הממון שלו. כי כסף וזהב מענינים את לבן יותר מהכל, ולכן - זה מה שנכתב עליו בתורה.

אחרי שנים רבות, כשיעקב מגיע לארם, שוב רץ לבן לקראת האורח. "וַיְהִי כְשִׁמְעַע לְבָן אֶת שְׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֶחָתוֹ - וַיִּרְךָ לְקָרְאֵתוֹ², וַיִּחַפֵּק לוֹ וַיִּנְשֹׁק לוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ" (שם כט, יג). מה מטרת הריצה הפעם? אולי הפעם הוא כבר רץ לשם מצוה? אומרים חז"ל: "ויִרְךָ לְקָרְאֵתוֹ - כסבור ממון הוא טעון. וַיִּחַפֵּק לוֹ - שמא זהובים הביא, והינם בחיקו. וַיִּנְשֹׁק לוֹ - שמא מרגליות הביא והם בפיו" (רש"י שם). אחרי כל השנים שעברו מאז ביקורו של אליעזר - כמעט מאה שנה³ - לבן נשאר לבן. כשהוא רץ, זה רק בגלל שנדמה שיש כאן כסף. אחרת - לא היה רץ.

מה יותר חשוב ללבן - עבודה זרה או כסף?

והנה, עם כל מה שיש לנו לומר בגנותו של לבן הארמי - א' מרמה את יעקב בנישואיו לבנותיו, ב' מרמה בעיני ממונותו [הַחֲלֵף אֶת מְשַׁפְּרֵי עֶשְׂרֵת מְנִים" (שם לא, ז), ג'] מרמה על שפיכות דמים (רצה להרוג גם את אליעזר וגם את יעקב ובניו), ד' עובד עבודה זרה (ע"י רש"י שם לא, יט) - בכל זאת, יש לכאורה גם נקודה חיובית אצל לבן. יש ללבן יחס של כבוד לאלקות. כשנדמה לו שיעקב גנב את התרפים, הוא רודף אחריו וזועק: "לְמָה גִּנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֵי" (שם, ל) אמנם עבודה זרה היא עבירה חמורה מאד, מן העבירות שצריך ליהרג ולא לעבור עליהן, אך בכל זאת יש גם צד חיובי בכך שאדם מכבד אלהות, ואפילו היא פסולה ואסורה. כי ניתן לראות מכך, שישנה בָּאָדָם זה הערכה ונטיה לרוחניות, וצדדיו אינם מונחים מְשַׁקּוּלִים גשמיים בלבד. ואולם התורה מגלה לנו, שגם מידה זו לא היתה ללבן.

בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב פֶּלֶ" (דברים כה, מז). "יאשימונו הכתוב, בְּעֵבֶדוֹ הַשֵּׁנִית, ולא היתה העבודה בשמחה". עֲבַדְתָּ אֶת ה', קיימת את כל המצוות, אבל בלי שמחה. לכן, צריך ללמוד ולעשות בשמחה, לא בשביל כסף, לא בשביל זהב, לא בשביל משהו אחר, רק משמחה בעבודת ה'. אם לא, אז ח"ו העונשים הכבדים של התוכחה. אנחנו לא רוצים, אלא לעבוד את ה' בשמחה, בלב טוב כל הימים, לא בגלל ממון או כל דבר אחר, רק מאהבת ה' ויראת ה', ונזכה לכל טוב, אמן.

מנצל אותו כרועה צאן, ועוד מנסה לרמות אותו עם הבנות. במקום לקחת את החתן הנפלא הזה ולשלוח אותו ללמוד בכולל או להיות נביא - תהיה רועה צאן. זה "תכלעס". לכן במקום שיהיה נזכר לשבח על השתדלות לעזור לאבות, הוא נזכר לגנאי.

כשיהודי מתחיל לספר ביציאת מצרים בליל הסדר, או כשמביא ביכורים למקדש וקורא מקרא ביכורים (דברים כו, ה-י), הוא מתחיל ב"אָרְמֵי אֶבֶד אָבִי". לבן הארמי רצה לאבד את אביו. אחרי כל ההצגות של הכנסת האורחים, לבן האמיתי הוא לבן הארמי שרצה לאבד את אבא.

אז אנחנו ב"ה עושים מצוות, ועובדים את ה', אבל אפשר לעשות יותר באהבה וביראה. תמיד אפשר להתחזק עוד יותר באהבה וביראה, ובשמחה. הרי התוכחה הנוראה שבתורה באה ח"ו "פִּתַּח אֶשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה ישנו קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. השנה אנו מציינים בכל שיחה מהו הקשר. הקשר בין תחילת פרשת חיי שרה לסופה לדעת הרב שליט"א:

"נִיְהִיָּה חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה... וְתָמַת שָׂרָה... וְאַחֲרַי כֵּן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעַרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה" (בראשית כג, א-ט) - "וְאַלֶּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חַי מֵאֵת שָׁנָה... וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם... וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנָיו אֶל מְעַרַת הַמַּכְפֵּלָה... שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ" (שם כה, ז-י).

בשני המקומות - בתחילת הפרשה ובסופה - נזכרת קבורת שרה במערת המכפלה. [אפשרות נוספת:

"נִיְהִיָּה חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, וְתָמַת שָׂרָה" וכו' (שם כג, א-ב) - "וְאַלֶּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעֲאֵל מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים, וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיִּאָסֶף אֶל עַמִּיו" (שם כה, יז). ההקבלה היא: מיתת אשת אברהם ומנין שנות חייה - מיתת בנו של אברהם ומנין שנות חייו].

2. וכפי שיבואר בהערה הבאה, לבן כבר לא היה צעיר, אלא בן מאה שנה לפחות. ע"ש.

3. רבקה נישאה ליצחק כשהיה בן ארבעים (בראשית כה, כ), וילדה את יעקב כשיצחק היה בן ששים (שם, כו). יעקב עזב את בית הוריו כשהיה בן ששים ושלש (רש"י שם כח, ט), ארבע עשרה שנה נטמן בבית מדרשו של עבר (שם), ואז הלך לחרן (שם). נמצא שעברו כתשעים ושבוע שנה משעה שנפרדה רבקה מלבן אחיה ונישאה ליצחק, עד שהגיע יעקב בנה לחרן ונפגש שום עם לבן.

4. מובא במדרש (ויק"ר יז, ה), שאליעזר הוא כנען בן חם, שנתקלל ע"י נח: "אָרוּר כְּנָעַן, עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו" (בראשית ט, כה).

5. וכבר הקשה כן המהר"ל ב"גור אריה" (בראשית כד, ט). ע"י שם מה שתירץ.

6. ולפי ביאור זה, מה שמובא ברש"י שאברהם אמר לו: "בני ברוך ואתה ארוור, ואין ארוור מדבק בברוך", אין הכוונה שאברהם באמת אמר לו כן, שהרי אליעזר כלל אל דיבר על כך עם אברהם. אלא הכוונה היא, שהכל היה מהרהורי לבו של אליעזר, שהוא שאל את עצמו למה לא יהיה הוא עצמו מחותן עם אברהם. ועל זה הוא השיב לעצמו, שאילו היה שואל על כך את אברהם, ודאי היה אברהם אומר לו: "בני ברוך ואתה ארוור, ואין ארוור מדבק בברוך". וזו תשובה ניצחת, למה אליעזר אינו ראוי להיות מחותן עם אברהם, ובתואל כן ראוי. כי אליעזר היה מצאצאי כנען הארוור, ובתואל לא היה מצאצאי כנען הארוור.

[ואף שרש"י מציג את הדברים כאילו היתה כאן שיחה שנערכה בין אברהם ואליעזר - כן דרכם של חז"ל לתאר ענינים כאלו באופן כזה, אף כשלמעשה שיחה כזו לא התקיימה בפועל (ע"י למשל ע"ז יז, א, שיחה בין רבי אלעזר בן דורדיא לבין ההרים והגבעות, השמים והארץ, החמה והלבנה, הכוכבים והמזלות. ובפשטות אין הכוונה לשיחה של ממש שהתקיימה ביניהם, והוא רק דרך של חז"ל למסור את הדברים בצורה כזו)].